Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2016 m. gruodžio 21 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Direktyva 93/13/EEB — Sutartys su vartotojais — Hipoteka užtikrintos paskolos — Nesąžiningos sąlygos — 4 straipsnio 2 dalis — 6 straipsnio 1 dalis — Pripažinimas negaliojančia — Nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia padarinių apribojimas laiko atžvilgiu, kurį atlieka nacionalinis teismas“

Sujungtose bylose C-154/15, C-307/15 ir C-308/15

dėl *Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada* (Granados komercinis teismas Nr. 1, Ispanija) (C-154/15) 2015 m. kovo 25 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2015 m. balandžio 1 d., ir *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas, Ispanija) (C-307/15 ir C-308/15) 2015 m. birželio 15 d. nutartimis, kurias Teisingumo Teismas gavo 2015 m. liepos 1 d., pagal SESV 267 straipsnį pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą bylose

Francisco Gutiérrez Naranjo

prieš

Cajasur Banco SAU (C-154/15),

Ana María Palacios Martínez

prieš

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA) (C-307/15),

Banco Popular Español SA

prieš

Emilio Irles López,

Teresa Torres Andreu (C-308/15)

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas K. Lenaerts, pirmininko pavaduotojas A. Tizzano, kolegijų pirmininkai R. Silva de Lapuerta ir M. Ilešič, teisėjai J. Malenovský, E. Levits (pranešėjas), J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. G. Fernlund, C. Vajda, S. Rodin, F. Biltgen ir K. Jürimäe,

generalinis advokatas P. Mengozzi,

* Proceso kalba: ispanų.

posėdžio sekretorė L. Carrasco Marco, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2016 m. balandžio 26 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— F. Gutiérrez Naranjo, atstovaujamo *abogados* A. Navarro Vidal, A. Martínez Muriel, D. Pineda Cuadrado ir L. Pineda Salido,

— A. M. Palacios Martínez, atstovaujamos *abogado* F. J. Zambudio Nicolas ir *procuradora* R. López Coloma,

— *Banco Popular Español SA*, atstovaujamo *abogados* C. Fernández Vicién, I. Moreno-Tapia Rivas ir J.Capell,

— *Cajasur Banco SAU*, atstovaujamo *abogados* J. Remón Peñalver ir D. Sarmiento Ramirez-Escudero,

— *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA* (BBVA), atstovaujamo *abogados* J. Rodríguez Cárcamo ir A. Rodríguez Conde,

— E. Irles López ir T. Torres Andreu, atstovaujamų *procuradora* Y. Sánchez Orts ir *abogado* F. García Cerrillo,

— Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos A. Gavela Llopis ir M. Sampol Pucurull,

— Čekijos vyriausybės, atstovaujamos S. Šindelková, M. Smolek ir J. Vláčil,

— Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

— Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos S. Simmons ir L. Christie, padedamų baristerio S. Ford ir QC K. Smith ir B. Kennelly,

— Europos Komisijos, atstovaujamos D. Roussanov, N. Ruiz García ir J. Baquero Cruz,

susipažinęs su 2016 m. liepos 13 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymai priimti prejudicinį sprendimą pateikti dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 6 ir 7 straipsnių išaiškinimo.

2 Šie prašymai pateikti nagrinėjant asmenų, sudariusių hipoteka užtikrintų paskolų sutartis, ginčus su kredito įstaigomis dėl teisės susigrąžinti sumas, kurios sumokėtos pagal teismo nesąžiningomis pripažintas sutarties sąlygas.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 93/13 dešimtoje konstatuojamojoje dalyje numatyta:

„<…> vartotojo apsauga būtų veiksmingesnė priėmus vienodas teisės normas nesąžiningų sąlygų atžvilgiu <…>“

4 Šios direktyvos dvyliktoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„<…> valstybės narės turi turėti galimybę, deramai atsižvelgiant į Sutartį, vartotojams suteikti didesnę apsaugą nacionalinėmis nuostatomis, kurios yra griežtesnės už šios direktyvos nuostatas“.

5 Direktyvos 93/13 dvidešimt ketvirtoje konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„<…> valstybių narių teismai arba administracinės institucijos privalo disponuoti pakankamomis bei veiksmingomis priemonėmis apsisaugojant nuo nuolatinio nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais taikymo“.

6 Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.“

7 Šios direktyvos 3 straipsnio 2 dalies pirmoje pastraipoje numatyta:

„Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.“

8 Minėtos direktyvos 4 straipsnyje nustatyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis.]

2. Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

9 Tos pačios direktyvos 5 straipsnyje nurodyta:

„Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. <…>“

10 Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju[,] taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“

11 Tos pačios direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

Ispanijos teisės aktai

Teisės aktai

12 *Código Civil* (Civilinis kodeksas) 1303 straipsnyje numatyta:

„Pripažinus prievolę negaliojančia, sutarties šalys privalo viena kitai grąžinti turtą, kuris buvo sutarties dalykas, iš jo gautus vaisius ir atlyginti to turto vertę su palūkanomis, nepažeidžiant tolesnių straipsnių.“

13 Pagrindinėms byloms taikytinos redakcijos *Texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias* (naujos redakcijos Bendrasis įstatymas dėl vartotojų ir naudotojų apsaugos ir kitų papildomų įstatymų), patvirtinto 2007 m. lapkričio 16 d. *Real Decreto Legislativo 1/2007* (Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 1/2007, BOE, Nr. 287, 2007 m. lapkričio 30 d., toliau – LGDCU), 82 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Nesąžiningomis sąlygomis laikomos visos sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, ir visa praktika, kuriai aiškiai nepritarta, dėl kurių pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą atsiranda ryškus iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo ir naudotojo nenaudai.“

14 LGDCU 83 straipsnyje numatyta:

„Nesąžiningos sąlygos yra niekinės ir laikoma, kad dėl jų nebuvo susitarta. Šiuo tikslu teismas, išklausęs šalis, konstatuoja, kad nesąžiningos sutarties sąlygos negalioja, bet pati sutartis šalims lieka privaloma tomis pačiomis sąlygomis, jeigu ji gali likti galioti ir be nesąžiningų sąlygų.“

15 Pagrindinėms byloms taikytinos redakcijos 1998 m. balandžio 13 d. *Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación* (Įstatymas Nr. 7/1998 dėl sutarčių bendrųjų sąlygų, BOE, Nr. 89, 1998 m. balandžio 14 d., toliau – LCGC) 5 straipsnio 5 dalyje numatyta:

„Bendrosios sąlygos turi atitikti skaidrumo, aiškumo, tikslumo ir paprastumo reikalavimus.“

16 LCGC 7 straipsnyje numatyta:

„Laikoma, kad sutartyje nėra šių bendrųjų sąlygų:

a) sąlygų, su kuriomis vartotojas neturėjo realios galimybės išsamiai susipažinti prieš sudarydamas sutartį arba jos nepasirašytos, jei reikia, kaip reikalaujama pagal 5 straipsnį;

b) sąlygų, kurios yra neįskaitomos, dviprasmiškos, neaiškios arba nesuprantamos, nebent pastaruoju atveju asmuo su jomis aiškiai sutiko raštu ir jos atitinka specialias teisės nuostatas, reglamentuojančias sutarčių sąlygų skaidrumą šioje srityje.“

17 LCGC 8 straipsnyje įtvirtinta:

„1. Niekinėmis laikomos bendrosios sąlygos, kurios sutarties šalies nenaudai pažeidžia įstatymo ar bet kurios kitos imperatyvios ar draudžiamosios normos nuostatas, nebent jos nustato kitokias sankcijas už jų pažeidimą.

2. Konkrečiai, niekinės yra sutartyse su vartotojais įtvirtintos nesąžiningos bendrosios sąlygos <…>“

Tribunal Supremo (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) praktika

– 2013 m. gegužės 9 d. Sprendimas Nr. 241/2013

18 Išnagrinėjęs vartotojų asociacijos pareikštą kolektyvinį ieškinį kelioms kredito įstaigoms dėl veiksmų nutraukimo, 2013 m. gegužės 9 d. Sprendime Nr. 241/2013 (toliau – 2013 m. gegužės 9 d. sprendimas) *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas), konstatavęs, jog su vartotojais sudarytose hipoteka užtikrintose paskolos sutartyse įtvirtintos bendrosios sutarties sąlygos, kuriose numatyta minimali norma, už kurią kintamosios palūkanos negali būti mažesnės (toliau – „apatinės ribos“ sąlygos), yra nesąžiningos, šias sąlygas pripažino negaliojančiomis.

19 Tas teismas nusprendė, kad šios sąlygos, kurios buvo susijusios su nagrinėjamų sutarčių pagrindinio dalyko apibrėžimu, gramatiškai vartotojams buvo suprantamos ir dėl to atitiko aiškaus ir suprantamo išdėstymo reikalavimą pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį. Todėl, minėto teismo nuomone, jos nevertintinos kaip nesąžiningos pagal Teisingumo Teismo praktiką, suformuotą 2010 m. birželio 3 d. Sprendime *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, EU:C:2010:309).

20 Vis dėlto, remdamasis, be kita ko, 2013 m. kovo 21 d. Sprendime *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180) Teisingumo Teismo patvirtintais principais, minėtas teismas konstatavo, kad Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalyje numatytas skaidrumo reikalavimas turi būti suprantamas kaip apimantis ne tik formalųjį, bet ir materialųjį aspektą, turintis tokią pačią apimtį, kaip šios direktyvos 5 straipsnyje numatytas reikalavimas, ir susijęs su vartotojui sudarant sutartį pateikiamos informacijos pakankamumu, kiek tai susiję su teisinėmis ir ekonominėmis pasekmėmis, kurių jiems kyla dėl sąlygų, susijusių su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, taikymo.

21 Pažymėtina, kad byloje, kurioje priimtas 2013 m. gegužės 9 d. sprendimas, *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) nuomone, materialiojo skaidrumo reikalavimas nebuvo tenkinamas, nes atitinkamos banko įstaigos nesuteikė tokios informacijos vartotojams sudarant paskolos sutartis, kuriose buvo „apatinės ribos“ sąlygos. Todėl *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) analizavo galimą šių sąlygų nesąžiningumą, atsižvelgdamas į Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje, 4 straipsnio 1 dalyje ir 5 straipsnyje įtvirtintus bendruosius sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo principus, ir pripažino šias sąlygas nesąžiningomis dėl jų skaidrumo trūkumo, kurį lėmė nepakankamas paskolos gavėjų informavimas apie konkrečias jų taikymo pasekmes.

22 Nepaisant to, *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė, kad nagrinėjamos hipoteka užtikrintos paskolų sutartys galėjo likti galioti, ir, be to, apribojo „apatinės ribos“ sąlygų pripažinimo negaliojančiomis grįžtamąją galią.

23 Iš tiesų šiuo klausimu priminęs, kad, vadovaujantis Teisingumo Teismo praktika, taikoma nesąžiningų sąlygų pripažinimo negaliojančiomis srityje, atitinkamos sąlygos turėjo būti laikomos absoliučiai negaliojančiomis, *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) pažymėjo, jog nepaisant bendros taisyklės, kad sutarties pripažinimas negaliojančia turi grįžtamąją galią, ši galia negali pažeisti bendrųjų teisės principų, visų pirma teisinio saugumo principo.

24 *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė, kad pačios „apatinės ribos“ sąlygos buvo teisėtos, jos pagrįstos objektyviomis priežastimis, nebuvo neįprastos ar keistos sąlygos, nekilnojamojo turto kredito rinka ilgą laiką toleravo jų naudojimą, jų negaliojimas buvo grindžiamas skaidrumo trūkumu, kurį lėmė nepakankamas paskolų gavėjų informavimas, banko įstaigos laikėsi teisės aktų reikalavimų dėl informavimo, nustatant minimalią palūkanų normą siekta išlaikyti minimalų šių hipoteka užtikrintų paskolų pelningumą, kuris leistų banko įstaigoms padengti tokio finansavimo teikimo sąnaudas ir toliau teikti finansavimą, šios „apatinės ribos“ sąlygos buvo apskaičiuotos taip, kad labai nesikeistų pradinės mokėtinos įmokos, į kurias atsižvelgė paskolų gavėjai spręsdami dėl ekonominio jų elgesio, pagal Ispanijos teisę leidžiamas kreditoriaus pakeitimas, o ginčijamų sąlygų pripažinimo negaliojančiomis grįžtamoji galia sukeltų didelių ekonominių sunkumų.

25 Taigi, atsižvelgęs į visa tai, *Tribunal Supremo (Aukščiausiasis Teismas)*, remdamasis teisinio saugumo principu, apribojo savo sprendimo poveikį, nustatydamas jo pradžią nuo jo paskelbimo dienos, ir nusprendė, kad nagrinėjamų „apatinės ribos“ sąlygų pripažinimas negaliojančiomis neturės poveikio nei situacijoms, baigtoms nagrinėti įsiteisėjusiais teismo sprendimais, nei mokėjimams, atliktiems iki 2013 m. gegužės 9 d., ir dėl to grąžintinos tik tos sumos, kurios nepagrįstai sumokėtos jau po šios dienos.

– 2015 m. kovo 25 d. Sprendimas Nr. 139/2015

26 2015 m. kovo 25 d. Sprendime Nr. 139/2015 (toliau – 2015 m. kovo 25 d. sprendimas) *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) patvirtino „apatinės ribos“ sąlygos pripažinimo negaliojančia grįžtamosios galios apribojimą byloje pagal individualų vartotojo ieškinį, kuriame šis reikalavo grąžinti remiantis tokia sąlyga nepagrįstai sumokėtas sumas. Taip minėtas teismas anksčiau, t. y. 2013 m. gegužės 9 d. sprendime, priimtame išnagrinėjus kolektyvinį ieškinį dėl veiksmų nutraukimo, pasirinktą aiškinimą pritaikė byloms pagal individualius ieškinius dėl veiksmų nutraukimo ir žalos atlyginimo. Taigi byloje, kurioje priimtas 2015 m. kovo 25 d. sprendimas, pareiga grąžinti sumas buvo apribota sumomis, kurios nepagrįstai sumokėtos po 2013 m. gegužės 9 d. sprendimo paskelbimo.

Pagrindinių bylų aplinkybės ir prejudiciniai klausimai

Byla C-154/15

27 F. Gutiérrez Naranjo su banku *Cajasur Banco SAU* sudarė hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, į kurią įtraukta „apatinės ribos“ sąlyga.

28 Remdamasis Direktyva 93/13 ir *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) praktika, F. Gutiérrez Naranjo kreipėsi į *Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada* (Granados komercinis teismas Nr. 1, Ispanija) su ieškiniu, kuriame prašė pripažinti negaliojančia minėtą „apatinės ribos“ sąlygą ir nurodyti grąžinti nepagrįstai pagal šią sąlygą sumokėtas sumas.

29 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar tai, kad nesąžiningos sutarties sąlygos pripažinimas negaliojančia lemia padarinius tik po šio pripažinimo, yra suderinama su Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi.

30 Šiomis aplinkybėmis *Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada* (Granados komercinis teismas Nr. 1) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar šiais atvejais neprivalomumo aiškinimas pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį suderinamas su aiškinimu, pagal kurį negaliojančia pripažinta sąlyga vis dėlto lieka galioti iki jos pripažinimo negaliojančia ir dėl to, nors ir pripažinus ją negaliojančia, laikoma, kad jos galiojimo laikotarpiu atsiradę padariniai nėra negaliojantys ar niekiniai?

2. Ar, kai sutarties sąlyga pripažįstama negaliojančia pagal individualų vartotojo ieškinį, galimas įpareigojimas nutraukti jos naudojimą (remiantis [Direktyvos 93/13] 6 ir 7 straipsnių 1 dalimi) yra suderinamas su šio negaliojimo padarinių apribojimu? Ar teismai gali sumažinti sumas, kurias pagal sutarties sąlygą, kuri vėliau pripažįstama negaliojančia nuo pat pradžių dėl informavimo ir (arba) skaidrumo trūkumo, sumokėjo vartotojas ir kurias jam turi grąžinti pardavėjas ar tiekėjas?“

Byla C-307/15

31 2006 m. liepos 28 d. A. M. Palacios Martínez sudarė su *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA)* hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, į kurią įtraukta „apatinės ribos“ sąlyga.

32 2014 m. kovo 6 d. paskolos gavėja pateikė ieškinį *Juzgado de lo Mercantil no 1 de Alicante* (Alikantės komercinis teismas Nr. 1, Ispanija), kuriame prašė pripažinti šią „apatinės ribos“ sąlygą negaliojančia dėl nesąžiningumo ir nurodyti grąžinti banko įstaigos nepagrįstai gautas sumas.

33 Išnagrinėjęs bylą pirmąja instancija, šis teismas, remdamasis *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) 2013 m. gegužės 9 d. sprendime pateiktu išaiškinimu, nusprendė, kad ieškinys neteko dalyko, tačiau tai neturi įtakos galimybei grąžinti ieškovei sumas, kurias banko įstaiga galėjo gauti pagal ginčijamą sąlygą nuo minėto sprendimo paskelbimo dienos.

34 Gavęs apeliacinį skundą, *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas, Ispanija) išreiškė abejones dėl pirmosios instancijos teismo pasirinkto aiškinimo suderinamumo su Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi.

35 Pasak minėto teismo, nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia grįžtamosios galios nebuvimas gali prieštarauti tiek šios direktyvos tikslams, tiek draudimui teismine tvarka sušvelninti nesąžiningos sąlygos padarinius. Be to, tas teismas abejoja, ar byloje, kurioje priimtas 2013 m. gegužės 9 d. sprendimas, tenkinami Teisingumo Teismo nustatyti reikalavimai tam, kad nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia padariniai galėtų būti apriboti laiko atžvilgiu.

36 Todėl *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir Teisingumo Teismui pateikti šiuos klausimus:

„1. Ar [nesąžiningų sąlygų] neprivalomumo principą, įtvirtintą [Direktyvos 93/13] 6 straipsnio 1 dalyje, atitinka tai, kad restitucijos pasekmės, kylančios pripažinus negaliojančia hipoteka užtikrintoje paskolos sutartyje įtvirtintą nesąžiningą „apatinės ribos“ sąlygą, grįžtamąją galią turi ne nuo sutarties sudarymo dienos, o nuo vėlesnės datos?

2. Ar suinteresuotųjų asmenų sąžiningumo kriterijus, kuriuo remiantis gali būti ribojama grįžtamoji galia pripažinus sąlygą nesąžininga, yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, kurią visos valstybės narės turi aiškinti vienodai?

3. Jeigu atsakymas būtų teigiamas, į kokias aplinkybes turi būti atsižvelgiama, kad būtų galima įvertinti, ar suinteresuotieji asmenys veikė sąžiningai?

4. Ar bet kuriuo atveju suinteresuotųjų asmenų sąžiningumo kriterijų atitinka pardavėjo ar tiekėjo, kuris sudarydamas sutartį veikė neskaidriai, o tai lėmė sąlygos nesąžiningumą, elgesys?

5. Ar didelių sunkumų rizika, kuria remiantis gali būti ribojama grįžtamoji galia pripažinus sąlygą nesąžininga, yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, kurią visos valstybės narės turi aiškinti vienodai?

6. Jeigu atsakymas būtų teigiamas, į kokius kriterijus būtina atsižvelgti,?

7. Ar didelių sunkumų rizika turi būti vertinama tik kaip rizika, kuri gali kilti pardavėjui ar tiekėjui, ar būtina atsižvelgti ir į nuostolius, kuriuos patiria vartotojas negrąžinus visų pagal minėtą „apatinės ribos“ sąlygą sumokėtų sumų?“

Byla C-308/15

37 2001 m. birželio 1 d. E. Irles López ir T. Torres Andreu sudarė su *Banco Popular Español SA* (toliau – BPE) hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, į kurią įtraukta „apatinės ribos“ sąlyga. 2007 m. gegužės 2 d. ir birželio 14 d. sutarčių pakeitimo dokumentuose šalys patvirtino du susitarimus dėl kredito padidinimo, kurių kiekviename numatyta „apatinės ribos“ sąlyga.

38 Manydami, kad jų pritarimo „apatinės ribos“ sąlygoms aplinkybės buvo ne visiškai skaidrios, paskolos gavėjai kreipėsi į *Juzgado de lo Mercantil no 3 de Alicante* (Alikantės komercinis teismas Nr. 3, Ispanija) su ieškiniu, kuriame prašė pripažinti šias sąlygas negaliojančiomis ir nurodyti grąžinti nepagrįstai remiantis jomis sumokėtas sumas.

39 Ieškinį išnagrinėjęs pirmąja instancija, minėtas teismas jį patenkino ir nurodė BPE grąžinti pagal šias sąlygas nuo paskolos sutarties ir jas pakeičiančių dokumentų sudarymo momento nepagrįstai sumokėtas sumas.

40 BPE pateikė apeliacinį skundą *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas), grindžiamą 2013 m. gegužės 9 d. ir 2015 m. kovo 25 d. sprendimais.

41 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išreiškia, pirma, abejones dėl nesąžiningos sutarties sąlygos pripažinimo negaliojančia padarinių apribojimo suderinamumo su Direktyvos 93/13 6 straipsniu. Antra, to teismo nuomone, tai, kad *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) savo 2015 m. kovo 25 d. sprendimu byloms pagal individualius ieškinius pritaikė 2013 m. gegužės 9 d. sprendime, priimtame išnagrinėjus kolektyvinį ieškinį, pasirinktą aiškinimą, gali riboti paskolų gavėjų, vertinamų atskirai, teisę į veiksmingą teisminę gynybą tiek, kiek nustatant banko įstaigai, kuri turėjo naudos iš nesąžiningos sąlygos galiojimo, tenkančios pareigos grąžinti sumas pradžios momentą neatsižvelgiama į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes.

42 Todėl *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius pačius septynis prejudicinius klausimus, kaip ir byloje C-307/15, ir taip suformuluotą aštuntą klausimą:

„8. Ar neprivalomumo vartotojui principą, įtvirtintą Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje, ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą teisę į veiksmingą teisminę gynybą atitinka tai, kad restitucijos pasekmių, kylančių pripažinus negaliojančia nesąžiningą „apatinės ribos“ sąlygą, ribojimas, paskelbtas išnagrinėjus vartotojų asociacijos ieškinį, pareikštą finansų įstaigoms, automatiškai taikomas individualiems ieškiniams dėl nesąžiningos „apatinės ribos“ sąlygos pripažinimo negaliojančia, kuriuos pareiškė klientai vartotojai, su įvairiomis finansų įstaigomis sudarę hipoteka užtikrintas paskolos sutartis?“

43 2015 m. liepos 10 d. Teisingumo Teismo pirmininko sprendimu bylos C-307/15 ir C-308/15 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma rašytinė ir žodinė proceso dalys ir priimtas galutinis sprendimas.

44 2015 m. rugpjūčio 14 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi *Audiencia Provincial de Alicante* (Alikantės provincijos teismas) prašymas bylas C-307/15 ir C-308/15 nagrinėti pagal pagreitintą procedūrą, numatytą Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23a straipsnyje ir Teisingumo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnyje, buvo atmestas.

45 2015 m. spalio 21 d. Teisingumo Teismo pirmininko sprendimu bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdomos rašytinė ir žodinė proceso dalys ir priimtas teismo sprendimas.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo ir antrojo klausimų byloje C-154/15 ir pirmojo klausimo bylose C-307/15 ir C-308/15

46 Šiais dviem klausimais byloje C-154/15 ir pirmuoju klausimu bylose C-307/15 ir C-308/15, kuriuos nagrinėti reikia kartu, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės teiraujasi, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokią nacionalinių teismų praktiką, pagal kurią laiko atžvilgiu ribojami restitucijos padariniai, susiję su teismo pripažinimu, jog pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje esanti sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, ir šie padariniai pripažįstami tik dėl sumų, kurios pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtos po teismo sprendimo, kuriuo konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo.

47 Pirmiausia reikia išnagrinėti Ispanijos vyriausybės, *Cajasur Banco* ir BPE argumentą, jog klausimas dėl konstatavimo, jog sąlyga, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, yra nesąžininga, padarinių nepatenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nes tai konstatavęs *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) užtikrino aukštesnį vartotojų apsaugos lygį, nei garantuojamas pagal šią direktyvą.

48 Šiuo klausimu iš nutarčių dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad 2013 m. gegužės 9 d. sprendime *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas), siekdamas pateisinti atitinkamų „apatinės ribos“ sąlygų, susijusių su ginčijamų sutarčių pagrindinio dalyko apibrėžimu, nesąžiningumo patikrinimą, šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje nurodytą skaidrumo reikalavimą išaiškino taip, kad jis neapsiriboja formaliu sutarties sąlygų skaidrumu, susijusiu su aiškiu ir suprantamu jų išdėstymu, bet apima ir materialųjį jų skaidrumą, susijusį su vartotojui teikiamos informacijos apie teisinę ir ekonominę jo sutartinio įsipareigojimo reikšmę pakankamumu.

49 Tačiau, kaip savo išvados 46–50 punktuose pažymėjo generalinis advokatas, reikalavimas patikrinti sąlygų, susijusių su pagrindiniu sutarties dalyku, materialųjį skaidrumą kyla iš Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalies. Iš tiesų šioje nuostatoje, kaip ir šios direktyvos 5 straipsnyje, numatyta, kad sutarties sąlygos turi būti „išdėstytos aiškia ir suprantama kalba“.

50 Pažymėtina, kad šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad iki sutarties sudarymo informacija apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes vartotojui yra ypač svarbi. Būtent remdamasis šia informacija jis nusprendžia, ar nori būti saistomas sąlygų, iš anksto suformuluotų pardavėjo ar tiekėjo (2013 m. kovo 21 d. Sprendimo *RWE Vertrieb*, C-92/11, EU:C:2013:180, 44 punktas).

51 Vadinasi, Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje numatytas sutarties sąlygos, susijusios su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nesąžiningumo vertinimas, kada vartotojas iki sutarties sudarymo neturėjo būtinos informacijos apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes, patenka į šios direktyvos apskritai, o konkrečiai – į jos 6 straipsnio 1 dalies taikymo sritį.

52 Taigi, kadangi prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai nurodo 2013 m. gegužės 9 d. sprendimą, kuriuo ribojamas konstatavimo, jog „apatinės ribos“ sąlygos yra nesąžiningos, restitucinis poveikis, reikia išnagrinėti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją leidžiamas toks nacionalinio teismo taikomas apribojimas.

53 Pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, nebūtų privalomos vartotojui jų nacionalinės teisės aktuose numatytomis sąlygomis.

54 Ši nuostata turi būti laikoma kaip lygiavertė nacionalinėms teisės normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos (šiuo klausimu žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 44 punktą).

55 Be to, tai yra imperatyvi nuostata, kuria formalią pusiausvyrą, sutartimi nustatytą tarp sutarties šalių teisių ir pareigų, siekiama pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę (2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 63 punktas).

56 Atsižvelgiant į viešojo intereso – vartotojų, kurių padėtis prastesnė nei pardavėjų ar tiekėjų, apsaugos – pobūdį ir svarbą, Direktyva 93/13 valstybės narės įpareigojamos, kaip matyti iš jos 7 straipsnio 1 dalies kartu su jos dvidešimt ketvirta konstatuojamąja dalimi, numatyti tinkamas ir veiksmingas priemones, „užkertančias kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“ (2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, EU:C:2014:282, 78 punktas).

57 Tuo tikslu nacionaliniai teismai privalo paprasčiausiai netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, kad ji nesukeltų privalomų padarinių vartotojui, ir jie neturi teisės pakeisti jos turinio (šiuo klausimu žr. 2012 m. birželio 14 d. Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 65 punktą).

58 Kaip matyti iš šio konteksto, pirma, nacionalinis teismas privalo savo iniciatyva įvertinti, ar sutarties sąlyga, kuriai taikoma Direktyva 93/13, yra nesąžininga, ir, tai darydamas, ištaisyti tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo esantį netolygumą, jeigu jis turi tam reikalingą teisinę ir faktinę informaciją.

59 Iš tiesų visiškam minėtoje direktyvoje numatytos apsaugos veiksmingumui būtina, kad nacionalinis teismas, kuris *ex officio* konstatavo sąlygos nesąžiningumą, galėtų taikyti visus dėl tokio konstatavimo kylančius padarinius nelaukdamas, kol vartotojas, informuotas apie turimas teises, pateiks pareiškimą su prašymu pripažinti tokią sąlygą negaliojančia (2013 m. gegužės 30 d. Sprendimo *Jőrös*, C-397/11, EU:C:2013:340, 42 punktas).

60 Kita vertus, nacionaliniam teismui negali būti suteikti įgaliojimai pakeisti nesąžiningų sąlygų turinį, nes tai padėtų panaikinti atgrasomąjį poveikį, kurį pardavėjams ar tiekėjams sukuria visiškas tokių nesąžiningų sąlygų netaikymas vartotojui (šiuo klausimu žr. 2015 m. sausio 21 d. Sprendimo *Unicaja Banco ir Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, EU:C:2015:21, 31 punktą ir nurodytą teismo praktiką).

61 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš principo turi būti laikoma niekuomet neegzistavusia, todėl ji negali sukurti padarinių vartotojui. Taigi teismo konstatavimas, jog tokia sąlyga yra nesąžininga, iš principo turi lemti vartotojo faktinės ir teisinės situacijos, kurioje jis būtų, jeigu nebūtų minėtos sąlygos, atkūrimą.

62 Darytina išvada, kad nacionalinio teismo pareiga netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, pagal kurią privaloma mokėti sumas, kurios, kaip vėliau paaiškėja, yra nepagrįstos, iš principo reiškia atitinkamą restitucinį poveikį šių sumų atžvilgiu.

63 Iš tiesų tokio restitucinio poveikio nebuvimas gali panaikinti atgrasomąjį poveikį, kurį Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi kartu su tos pačios direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi siekiama priskirti konstatavimui, jog pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudarytų sutarčių sąlygos yra nesąžiningos.

64 Iš tiesų, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės narės numatytų, jog nesąžiningos sąlygos nebūtų privalomos vartotojui „kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose“ (2009 m. spalio 6 d. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 57 punktas).

65 Vis dėlto, nacionalinis teisinis Direktyva 93/13 vartotojams garantuojamos apsaugos reglamentavimas negali pakeisti šios apsaugos apimties, taigi ir jos turinio, ir taip sumenkinti šios apsaugos veiksmingumo sustiprinimo, kurio Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas siekė priimdamas vienodas teisės normas dėl nesąžiningų sąlygų, kaip nurodyta Direktyvos 93/13 dešimtoje konstatuojamojoje dalyje.

66 Vadinasi, nors valstybės narės turi nacionalinėje teisėje nustatyti tvarką, pagal kurią konstatuojamas sutartyje įtvirtintos sąlygos nesąžiningumas ir sukonkretinami šio konstatavimo padariniai, toks konstatavimas turi leisti atkurti teisinę ir faktinę situaciją, kurioje būtų vartotojas, jei nebūtų šios nesąžiningos sąlygos, be kita ko, remiantis šia nesąžininga sąlyga grindžiant teisę į tai, kad būtų grąžintos jo nenaudai nepagrįstai pardavėjo ar tiekėjo gautos lėšos.

67 Nagrinėjamu atveju 2013 m. gegužės 9 d. sprendimu, kurį nurodo prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai, *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė, kad konstatavimas, jog atitinkamos „apatinės ribos“ sąlygos yra nesąžiningos, neturi poveikio nei situacijoms, baigtoms nagrinėti įsiteisėjusiais teismo sprendimais, nei mokėjimams, atliktiems iki minėto sprendimo paskelbimo dienos, ir dėl to tokio konstatavimo padariniai, be kita ko, vartotojo teisė į sumų grąžinimą, remiantis teisinio saugumo principu, buvo apriboti tik tomis sumomis, kurios nepagrįstai sumokėtos jau po šios dienos.

68 Šiuo klausimu pažymėtina, kad Teisingumo Teismas jau yra pripažinęs, kad vartotojo apsauga nėra absoliuti. Konkrečiai šiuo klausimu jis nusprendė, kad Sąjungos teisė nenustato nacionaliniam teismui pareigos netaikyti vidaus proceso teisės normų, suteikiančių, be kita ko, sprendimui *res judicata* galią, net jei tai leistų pašalinti Direktyvoje 93/13 įtvirtintos nuostatos, nepaisant jos pobūdžio, pažeidimą (žr., be kita ko, 2009 m. spalio 6 d. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 37 punktą). Vadinasi, *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) turėjo teisę 2013 m. gegužės 9 d. sprendime nuspręsti, kad tas sprendimas negali turėti įtakos situacijoms, baigtoms nagrinėti įsiteisėjusiais teismo sprendimais.

69 Be to, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad teisinio saugumo sumetimais nustatomi protingi naikinamieji terminai ieškiniui pareikšti yra suderinami su Sąjungos teise (2009 m. spalio 6 d. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 41 punktas).

70 Vis dėlto reikia skirti procesinės taisyklės, kaip antai protingo senaties termino, taikymą nuo Sąjungos teisės normos aiškinimo padarinių apribojimo laiko atžvilgiu (šiuo klausimu žr. 2010 m. balandžio 15 d. Sprendimo *Barth*, C-542/08, EU:C:2010:193, 30 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką). Šiuo klausimu primintina, kad, atsižvelgiant į pagrindinį reikalavimą užtikrinti vienodą ir bendrą Sąjungos teisės aiškinimą, tik Teisingumo Teismas turi teisę nuspręsti apriboti laiko atžvilgiu jo pateiktą tokios teisės normos išaiškinimą (šiuo klausimu žr. 1988 m. vasario 2 d. Sprendimo *Barra ir kt.*, 309/85, EU:C:1988:42, 13 punktą).

71 Taigi Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje nurodytos nacionalinės teisės aktuose nustatytos sąlygos negali iš esmės pažeisti šia nuostata, kaip ji išaiškinta šio sprendimo 54–61 straipsniuose primintoje Teisingumo Teismo praktikoje, vartotojams suteiktos teisės į tai, kad nesąžininga laikoma sąlyga nebūtų jam privaloma.

72 Pažymėtina, kad 2013 m. gegužės 9 d. sprendime *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) įtvirtintas „apatinės ribos“ sąlygų negaliojimo padarinių apribojimas laiko atžvilgiu panaikina apskritai kiekvieno vartotojo, kuris iki šios datos sudarė hipoteka užtikrintą paskolos sutartį su tokia sąlyga, teisę gauti visišką sumų, kurias pagal šią sąlygą iki 2013 m. gegužės 9 d. jis nepagrįstai sumokėjo banko įstaigai, atlyginimą.

73 Tai reiškia, kad nacionalinė teismų praktika, kaip antai kylanti iš 2013 m. gegužės 9 d. sprendimo, dėl sutarties sąlygos pripažinimo nesąžininga teisinių padarinių, kylančių pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, apribojimo laiko atžvilgiu, leidžia užtikrinti tik ribotą apsaugą vartotojams, sudariusiems hipoteka užtikrintos paskolos sutartis, kuriose yra „apatinės ribos“ sąlyga, prieš paskelbiant teismo sprendimą, kuriuo konstatuotas jos nesąžiningumas. Taigi tokia apsauga yra neišsami ir nepakankama, todėl nėra nei tinkama, nei veiksminga priemonė užkirsti kelią tokių sąlygų naudojimui, priešingai, nei numatyta Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalyje (šiuo klausimu žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 60 punktą).

74 Šiomis aplinkybėmis, kadangi prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai spręsdami pagrindines bylas turi paisyti Teisingumo Teismo pateikto Sąjungos teisės išaiškinimo, jie turi savo iniciatyva netaikyti padarinių apribojimo laiko atžvilgiu, kurį įtvirtino *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) savo 2013 m. gegužės 9 d. sprendime, nes tokia praktika nesuderinama su šia teise (šiuo klausimu žr. 2010 m. spalio 5 d. Sprendimo *Elchiinov*, C-173/09, EU:C:2010:581, 29–32 punktus; 2016 m. balandžio 19 d. Sprendimo *DI*, C-441/14, EU:C:2016:278, 33 ir 34 punktus; 2016 m. liepos 5 d. Sprendimo *Ognyanov*, C-614/14, EU:C:2016:514, 36 punktą ir 2016 m. lapkričio 8 d. Sprendimo *Ognyanov*, C-554/14, EU:C:2016:835, 67–70 punktus).

75 Iš viso to, kad išdėstyta, matyti, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokią nacionalinių teismų praktiką, pagal kurią laiko atžvilgiu ribojami restitucijos padariniai, susiję su pripažinimu, jog pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje esanti sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, ir šie padariniai pripažįstami tik dėl sumų, kurios pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtos po teismo sprendimo, kuriame konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo.

Dėl kitų prejudicinių klausimų

76 Atsižvelgiant į atsakymus į pirmąjį ir antrąjį klausimus byloje C-154/15 ir į pirmąjį klausimą bylose C-307/15 ir C-308/15, nėra reikalo atsakyti į kitus prejudicinius klausimus.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

77 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokią nacionalinių teismų praktiką, pagal kurią laiko atžvilgiu ribojami restitucijos padariniai, susiję su teismo pripažinimu, jog pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje esanti sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, ir šie padariniai pripažįstami tik dėl sumų, kurios pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtos po teismo sprendimo, kuriame konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo.

Parašai.